
ANNALIS
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN – POLONIA

VOL. XLIX, 4

SECTIO H

2015

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Kolegium Nauk o Przedsiębiorstwie
ALTERUM Ośrodek Badań i Analiz Systemu Finansowego

STANISŁAW KASIEWICZ

skasie@sgh.waw.pl

Ryzyko regulacyjne w koncepcji Risk-based Regulation (RbR)

Role Risk Regulation in the “Risk-based Regulation” (RbR) Conception

Słowa kluczowe: zarządzanie ryzykiem regulacyjnym, legislacje, ocena skutków

Keywords: management risk regulation, regulation, evaluation

Kod JEL: G28

Wstęp

Od początku lat 80. XX w. w Wielkiej Brytanii następowało przejście do tworzenia regulacji, które przypisują znacznie większą rolę ryzyku i powiązanym z nim instrumentom zarządzania. Zainteresowanie tą problematyką zaczęło się od raportu P. Hamptona w 2005 r., który rekomendował rządowi brytyjskiemu zwrócić szczególnej uwagi na ryzyko w procesie implementacji regulacji. Istotą tej koncepcji jest to, że znacznie większą wagę przypisuje zarządzaniu ryzykiem niż opracowywaniu i przestrzeganiu precyzyjnych zasad legislacyjnych. Koncepcja ta koncentruje się na tych elementach procesu legislacyjnego, które prowadzą do uzyskania celów regulacyjnych, pozwala selekcjonować alternatywy regulacyjne z perspektywy ryzyka, określać priorytety i wykorzystywać w maksymalnym stopniu zdolności i umiejętności analityczne. Ważną przesłanką podjęcia się tego tematu jest to, że praktyka stanowienia regulacji i ich wdrożenia w Polsce nie dostrzega roli ryzyka regulacyjnego w poprawie skuteczności i efektywności tworzonych legislacji.

1. Geneza i charakterystyka koncepcji RbR

Koncepcja *Risk-based Regulation* (RbR) powstała jako intelektualna reakcja na wyniki publikacji Hamptona [2005]. Następnie rozwinęli ją pracownicy *Centre Assessment for Risk Regulation* (CARR), a w szczególności w licznych publikacjach R. Baldwin, J. Black i B.M. Hutter [Baldwin, Black, 2007; Black, 2010a; Black, 2010b; Hutter, 2005]. P. Hampton [2005, s. 7] postulował zasadniczą zmianę w opracowaniu i wdrażaniu legislacji, zwłaszcza dotyczących przeprowadzania inspekcji i egzekwowania regulacji. Rekomendował przyjęcie następujących zasad:

- regulatorzy i system regulacyjny jako całość powinni przyjąć kompleksową ocenę ryzyka jako podstawę do alokacji zasobów w tych obszarach, które najbardziej tego potrzebują,
- regulatorzy powinni być odpowiedzialni za skuteczność i efektywność regulacji, mając swobodę w podejmowaniu decyzji,
- regulacje powinny być tak napisane, aby można było je łatwo zrozumieć, wdrożyć i wyegzekwować, dając możliwość konsultacji zainteresowanym stronom podczas ich opracowywania,
- żadna inspekcja nie może być przeprowadzona bez istotnej przyczyny,
- podmioty regulowane nie powinny otrzymywać zbędnych ani dublowanych informacji,
- określona mała część podmiotów biznesowych, które uparczywie uchylają się od wdrożenia legislacji, powinna być szybko zidentyfikowana i ukarana proporcjonalnie znaczącą karą,
- regulatorzy powinni zapewnić dostęp do wiarygodnych informacji w sposób wygodny i tani,
- gdy nowe zasady są opracowywane, należy rozważyć, w jaki sposób mają być wdrożone z użyciem istniejących systemów i danych w celu minimalizacji obciążeń administracyjnych,
- wielkość i zakres działania regulatorów powinny być właściwe, nie powinno powoływać się nowego regulatora, gdy istniejący może wykonać jego pracę,
- regulatorzy powinni uznać, że ich działalność ma umożliwiać, a nawet zachęcać do zmian wpływających na postęp gospodarczy, i interweniować tylko w przypadkach, gdy wprowadzenie regulacji jest zagrożone.

Istota koncepcji RbR sprowadza się do akcentowania w większym stopniu zagadnień ryzyka w opracowywaniu i wdrażaniu regulacji w stosunku do powszechnej praktyki koncentrującej się na rekomendowaniu zasad i przestrzeganiu szczegółowych i precyzyjnych przepisów legislacyjnych. Konsekwencją tego podejścia jest pogłębiona ocena wymiarów i skali ryzyka oraz zarządzanie skromnymi zasobami, jakimi dysponuje regulator, aby osiągnąć w największym stopniu przyjęte cele legislacji. R. Baldwin i J. Black [2010, s. 181] wyraźnie to przedstawiają: „Idealna wersja koncepcji RbR opiera się na analizie ryzyka regulacji, która dostarcza faktów pozwalających na hierarchizację posiadanych zasobów do skali najwyższych zagro-

Element 2. *Ustalenie „apetytu” na ryzyko akceptowane przez regulatora.*

Postępowanie to wymaga określenia z jednej strony rodzajów ryzyka, a z drugiej – ich wielkości. Ustalenie akceptowalnego ryzyka zwykle powoduje, że regulator stara się uwzględnić wagę dla ryzyka subiektywnego i obiektywnego. Ryzyko subiektywne jest związane z percepcją danego ryzyka, natomiast obiektywne – z przeprowadzaniem pomiaru ryzyka na podstawie dostępnych danych. Te czynności są dość skomplikowane, bowiem percepcja ryzyka w opinii społecznej może być całkiem odmienna od percepcji politycznej, co jest szczególnie widoczne np. w odniesieniu do wykorzystania energii atomowej czy skutków upowszechniania genetycznie modyfikowanej żywności. Co więcej, na subiektywne ryzyko duży wpływ mają media, które często bez uzasadnienia i dostępnych faktów optują za określonymi działaniami regulacyjnymi, np. jest to widoczne w debacie, jak ulżyć kredytobiorcom, którzy zaciągnęli kredyt hipoteczny we frankach szwajcarskich, gdy wystąpił gwałtowny wzrost jego kursu w styczniu 2015 r.

Element 3. *Ocena ryzyka.*

Ocena ryzyka obejmuje dwie warstwy, z których jedna dotyczy oceny prawdopodobieństwa wystąpienia przyszłego zdarzenia, a druga określa ocenę skutków tego zdarzenia, mających wpływ na gospodarkę, branżę, firmę czy społeczeństwo. Skutki stanowią ekspozycję na ryzyko i mogą być negatywne lub pozytywne. Ryzyko określa pieniężny wyraz skutków, jakie prawdopodobnie zostaną poniesione, jeśli pozostawi się swobodny bieg zdarzeń. Dla oceny ryzyka mogą być zastosowane różne ujęcia analityczne. W ocenie ryzyka ważna jest nie tylko identyfikacja ryzyka, ale także poznanie jego istoty, powiązań i możliwych konsekwencji. Z tego wynika cel zarządzania ryzykiem: albo zmniejszyć prawdopodobieństwo jego wystąpienia, albo obniżyć skalę ekspozycji na ryzyko. Z punktu widzenia ekonomicznego racjonalne zarządzanie ryzykiem jest uzasadnione wtedy, gdy koszty działań są niższe od wariantu, w którym nie ma działań prewencyjnych.

Warto podkreślić, że dla oceny konsekwencji wpływu ryzyka rekomenduje się w teorii zarządzania i w teorii finansów wykorzystanie Analizy Kosztów i Korzyści – AKK (*Cost-Benefit Analysis*).

Element 4. *Przypisanie punktów (rang).*

Przypisanie punktów ma istotne znaczenie dla monitorowania i egzekwowania danej regulacji i świadczy o nabytej inteligencji regulatora co do jego znajomości natury ryzyka, zdolności i możliwości wpływu na postawy i zachowania podmiotów regulowanych, a w szczególności użycia kar i zachęt.

Element 5. *Alokacja zasobów regulatora.*

J. Black [2010a, s. 211] zaleca rozpatrzenie trzech podejść do alokacji zasobów:

- a) nic nie robić – ukrywać zasoby, jakie należałoby wykorzystać dla ograniczania ryzyka regulacyjnego,

- b) przyjąć priorytet strategiczny lub regionalny, aby dokonać alokacji dysponowanych zasobów, kierując się wskazaniem przypisanych rang do zidentyfikowanego portfela ryzyka,
- c) mając świadomość dysponowania ograniczonymi zasobami, koncentrować się na wybranych rodzajach ryzyka.

W koncepcji RbR alokacja zasobów może być dokonywana według jednego z dwóch kryteriów. Pierwsze polega na wyborze tego rodzaju ryzyka, który daje możliwość uzyskania największej wartości korzyści netto, wynikającej z zarządzania ryzykiem. Drugie kryterium polega na kierowaniu się kolejnością działań, które przypisuje się do największego ryzyka. Wybór podejścia do alokacji zasobów zależy w dużym stopniu od jakości oszacowania korzyści i kosztów redukcji ryzyka regulacyjnego.

2. Rola ryzyka regulacyjnego w koncepcji RbR

Koncepcja oparta na ryzyku wprowadza kilka ważnych metodycznych wskazań wpływających na podejście i przebieg procesu opracowania i implementacji regulacji.

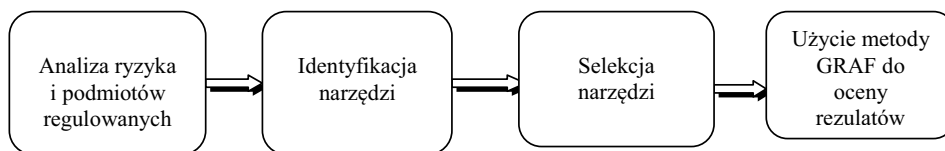
Moim zdaniem najważniejsze jest to, że cały proces legislacyjny jest zdominowany przez zarządzanie ryzykiem regulacyjnym. Poziom ryzyka ma wpływ na projekt legislacji i jego zmiany w stosunku do zidentyfikowanych rodzajów i wielkości ryzyka. W zależności od ryzyka dokonuje się selekcji narzędzi i reguł legislacyjnych, a te z kolei mają wpływ na implementację regulacji. Rozpoznane symptomy i efekty regulacji wynikają z postaw i zachowań jednostek regulowanych oraz wpływu innych czynników. Regulator dysponuje informacją o kierunkach korygowania ryzyka lub rozszerzaniu portfela o nowe rodzaje ryzyka. Wszyscy uczestnicy procesu legislacyjnego podejmują działania, które uwzględniają ryzyko, czyli mają na względzie dążenie do osiągnięcia pożądanego celu wytyczonych przez regulatora.

Drugim ważnym osiągnięciem koncepcji RbR jest wyodrębnienie dwóch klas modeli zarządzania ryzykiem regulacyjnym [Bartle, 2008, s. 2]. Pierwszy model jest określany jako naukowo-technokratyczny. Cechuje się tym, że termin „ryzyko regulacyjne” jest kategorią obiektywną, która może być skwantyfikowana przez zastosowanie matematycznej, naukowej lub technicznej analizy. Co ważne, reakcja na zidentyfikowanie i wynik pomiaru ryzyka opiera się na ocenie ryzyka akceptowanego przez społeczeństwo. W tym modelu pierwszoplanową rolę odgrywają technokraci, czyli eksperci. Ponadto wiele przydatnych analiz dokonuje się przy wykorzystaniu wyników uzyskanych metodą AKK.

Drugi model zarządzania ryzykiem regulacyjnym nosi nazwę modelu społeczno-politycznego. Kategoria ryzyka nie jest już łatwo kwantyfikowana i uświadamiana. Łączy ryzyko ze zjawiskiem niepewności, a percepcję ryzyka – z ryzykiem obiektywnym. Wyraża się w tym modelu duży sceptycyzm co do możliwości identyfikacji i kwantyfikacji ryzyka. Ponadto stwierdza się, że popełniane błędy wynikają z nad-

miernej roli, jaką przypisuje się wynikom uzyskanym za pomocą kwantyfikowanych technik. Główną rolę w tym modelu odgrywa elita ekspercka, pozostawiając niewielkie pole do działania uczestnikom procesu demokratyzacji procesu legislacyjnego.

Niewątpliwie dużym osiągnięciem koncepcji RbR jest zróżnicowanie zarządzania ryzykiem regulacyjnym w zależności od poziomu ryzyka. Wyróżnia się dwa biegunowe stany ryzyka: niskie i wysokie. Istota odmiennego procesu zarządzania ryzykiem regulacyjnym zależy od hierarchii alokacji zasobów, jaką przypisuje regulator danemu rodzajowi ryzyka [Black, Baldwin, 2012]. Niski poziom ryzyka może przyjmować różne cechy: nieodłączne (*inherent*) bądź czyste (*net*), statyczne bądź dynamiczne, systemowe bądź niesystemowe. Natura ryzyka i działania związane z planem działań regulatora decydują o systemie zarządzania ryzykiem regulacyjnym. Przyjęty system zarządzania uwzględnia też oceny charakteru podmiotów regulowanych, w szczególności jaki jest ich poziom zaangażowania (determinacji) i zdolność do wdrożenia projektowanej regulacji. Możliwe są tu różne warianty: od takiego, w którym podmioty regulowane są chętne do przyjęcia regulacji i mają odpowiedni potencjał regulacyjny (posiadają zasoby i wystarczające informacje), do wariantu niskiego poziomu motywacji i niskiej zdolności regulacyjnej. W stosunku do urzędzeń utylizacji odpadów komunalnych J. Black i R. Baldwin w warunkach występowania niskiego ryzyka proponują metodę GRID¹. Kolejny etapy metody GRID przedstawia rys. 1.

Rys. 2. Elementy metody GRID

Źródło: [Description of regulatory approaches...].

Metoda GRID składa się z czterech logicznie powiązanych kluczowych składowych. Jest ona wspierana przez autonomiczną ocenę realizacji regulacji za pomocą metody GRAF. Metoda GRAF (*The Good Regulatory Assessment Framework*) polega na zadawaniu pytań regulatorowi i ocenieniu, jak spełniane są różne kryteria związane z wdrożeniem danej regulacji. Podobnie jak w metodzie GRID stosuje się ocenę punktową w skali od 1 do 5 punktów. Dzięki temu w najprostszy sposób identyfikuje się słabe i mocne strony analizowanej regulacji. Istotą metody GRID w stosunku do projektu regulacyjnego odnoszącego się do regulacji z obszaru ochrony środowiska przedstawia tab. 1.

¹ GRID jest skrótem terminu *Good Regulation Intervention Design* [Black, Baldwin, 2012].

Tab. 1. System regulacji w warunkach niskiego ryzyka dla projektu regulacyjnego dotyczącego utylizacji odpadów komunalnych

Charakter podmiotów regulowanych	Cechy (natura) ryzyka regulacyjnego	Działania regulatora i ich intensywność
	Ryzyko czyste – może się zmieniać i kumulować	
Regulowane podmioty wykazują niskie motywacje i niską zdolność dostosowania się do regulacji	Sytuacja, gdy limit odpadów jest przekroczony: – monitoring tematyczny na wrażliwych rejonach geograficznych – monitoring o niskiej częstotliwości – strategie pełnomocnictwa (pobieranie próbek wody) – samodzielne monitorowanie i certyfikacja – wymiana informacji i kontroli – kampanie informacyjne – dialog z zainteresowanymi stronami – wprowadzenie rozwiązań branżowych (projektowanie i instalacja) – podejście wieloagencyjne	Narzędzia badań <i>Narzędzia monitorowania</i> <i>Mechanizmy zaangażowania i stymulowania</i> <i>Intensywność regulacji</i>

Źródło: [Black, Baldwin, 2012, s. 140].

Zaskakująca jest obszerność liczby narzędzi regulacyjnych, jakie mogą być wykorzystane w ocenie projektów regulacyjnych. W ramach trzech strategii zarządzania ryzykiem regulacyjnym wykorzystuje się 22 narzędzia regulacyjne, w tym w strategiach badania – 4 narzędzia, w strategiach monitorowania – 14 narzędzi, a w strategiach zaangażowania – 4 narzędzia.

Trzecim ważnym wkładem koncepcji RbR do rozwoju zastosowań ryzyka regulacyjnego jest kwestia pomiaru ryzyka. J. Black i R. Baldwin [2007] w zasadzie nie przedstawiają klarownego stanowiska w kwestii kwantyfikacji ryzyka regulacyjnego². Propozycje jego oceny w ramach tej koncepcji sprowadzają się do wykorzystania miar jakościowych. W moim przekonaniu czytelny opis tej metody znajduje się w publikacjach dotyczących *Implementation and Enforcement of Environmental Law* (IMPEL) [Gier, Kramers, 2012, s. 22–29].

Proponuje się trzy metody kalkulacji ryzyka regulacyjnego: liniową, średnią ważoną i maksymalną. W metodzie liniowej ryzyko jest średnią z liczby punktów przyznanych wszystkim przyjętym kryteriom (czynnikiem) ryzyka, czyli jest to suma punktów podzielona przez liczbę przyjętych kryteriów. W metodzie średniej ważonej uwzględnia się nie tylko punkty związane z danym kryterium, ale także prawdopodobieństwo jego wystąpienia. W metodzie maksymalnej ryzyko regulacyjne stanowi to kryterium (czynnik), któremu przypisuje się największą liczbę punktów. Wykorzystanie tej ostatniej metody uzasadnia się zdobytym doświadczeniem związanym z praktyką przeprowadzania kontroli. Ryzyko zatem odnosi się do liczby przeprowadzonych kontroli łączących się z realizacją wymagań zawartych w regulacji.

² Chociaż w innej publikacji z 2004 r. autor ten przedstawia stosowane metody w ocenie ryzyka sektora finansowego [zob. Black, 2004].

W tej metodzie pomiaru ryzyka regulacyjnego istotne jest to, jak dokonuje się wyboru czynników ryzyka i systemu wag. Jeśli chodzi o czynniki ryzyka, to słusznie przyjmuje się dwa aspekty: efekty wpływu danego czynnika ryzyka oraz jego znaczenie.

Koncepcja RbR jest najbardziej rozbudowaną i szeroko stosowaną w licznych pracach prowadzonych na rzecz sektora publicznego spośród alternatywnych propozycji opracowania regulacji (np. *Responsive Regulation* czy *Self-Regulation*). Filozofia tej koncepcji, z takim powodzeniem rozwijana w CARR, zlokalizowanym w Londynie, jest adekwatna do współczesnych warunków funkcjonowania przedsiębiorstw. Jej stan dojrzałości jest dość wysoki. Niemniej sposób pomiaru ryzyka regulacyjnego wydaje się prosty w stosunku do aktualnego dorobku teoretycznego dyscypliny finansów. Rodzi to pokusę poszukiwania bardziej zaawansowanych technik identyfikacji i pomiaru tego ryzyka, tym bardziej że nie analizuje się szczegółowych wymagań w stosunku do ekspertów i stylu ich pracy. Uwagę koncentruje się na postawach i zachowaniu podmiotów regulowanych i ocenianiu, jaki jest ich potencjał regulacyjny, natomiast pomija się postawy i zasoby regulatora. Jest to pewna niekonsekwencja, bo ryzyko regulacyjne bezpośrednio łączy się z regulatorem.

Zakończenie

Opracowana koncepcja *Risk-based Regulation* cechuje się wieloma zaletami i – co ważniejsze – jest stosowana w krajach legitymujących się uznanymi osiągnięciami w praktyce legislacyjnej, takich jak Wielka Brytania, Kanada czy Australia. O jej dojrzałości świadczy bogaty dorobek publikacyjny, zidentyfikowane potencjalne korzyści z zarządzania ryzykiem regulacyjnym, opracowane zasady, wydane poradniki, instytucjonalne rozwiązania wspierające jej upowszechnienie i rozwój. Ryzyko regulacyjne w tej koncepcji opiera się na analizie trzech składowych, którymi są cechy ryzyka regulacyjnego, potencjał regulacyjny podmiotów regulowanych i wybór narzędzi regulacyjnych. Pewnym mankamentem tej koncepcji jest obszar związany z kwantyfikacją ryzyka regulacyjnego i brak czytelnego zarysu systemu jego raportowania.

Bibliografia

- Baldwin R., Black J., *Really Responsive Regulation*, "Law Society Economic Working Papers" 2007, No. 15.
- Bartle I., *Risk-based Regulation and Better Regulation in the UK: Towards what Models of Risk Regulation*, 2008, www.regulation.upf.edu/utrecht-08-papers/ibartle.pdf [data dostępu: 12.12.2015].
- Black J., *Development of Risk and Regulation in Financial Services: Canada, the UK and Australia*, A research report. LSE and Political Science, London, September 2004.
- Black J., *Risk-based Regulation*, Presentation to the Future of Legal Regulation Conference, Birkbeck College, London, 14 June 2010 (b).

- Black J., *Risk-based Regulation: Choices, Practices and Lessons Being Learnt*, [w:] OECD (corp. ed.), *Risk and Regulatory Policy: Improving the Governance of Risk*, OECD, Paris 2010 (a).
- Black J., Baldwin R., *When Risk-based Regulation Aims Low: a Strategic Framework*, "Regulation & Governance" 2012, No. 6.
- Bounds G., *Challenges to Designing Regulatory Policy Frameworks to Manage Risks*, [w:] OECD (corp. ed.), *Risk and Regulatory Policy: Improving the Governance of Risk*, OECD, Paris 2010.
- Description of regulatory approaches to assessing the effectiveness, of regulatory activities at low risk sites and proposed good practice framework: Phase 1 report, SNIFFER April, 2011, s. VII, www.sniffer.org.uk/files/4413/4183/7990/ER13_Phase_1_report_Apr11.pdf [data dostępu: 19.02.2015].
- Gier M. de, Kramers R., *Doing Right Things for Waste Shipment Inspections (DTRT – TFS)*, IMPEL, 2012.
- Hampton P., *Reducing Administrative Burdens: Effective Inspection and Enforcement*, HM Treasury, London 2005.
- Hutter B., *The Attractions of Risk-based Regulation: Accounting for the Emergence of Risk Ideas in Regulation*, Discussion Paper No. 33, London School of Economics and Political Science, London 2005.
- Peterson D., Fensling S., *Risk-based Regulation: Good Practice and Lessons for the Victorian Context*, Conference paper presented at the Victorian Competition and Efficiency Commission Regulatory Conference, Melbourne, 1 April 2011.

Role Risk Regulation in the "Risk-based Regulation" (RbR) Conception

The purpose of this paper is to present the role of regulatory risk in the concept of *Risk-based Regulation*. It has gained a dominant position in the processes of development and implementation of public sector regulation, and it has been a subject of interest in the financial industry. The main method used in the study is a critical analysis of scientific achievements of economists in England. They have created the foundations of this idea and continued its development. The paper underlines one of the weakest elements of this concept – the risk measurement using qualitative methods, in relation to the current achievements of finance theory. There are no rules for selecting experts, nor deeper justification of adequacy of risk measurement presented in line with the definition of regulatory risk. Also, there are no general requirements formulated for the following risk characteristics: reliability, comparability, clearness and others. Despite these reservations related to the risk measurement, this concept is useful for the national legislative practice and it gives the chance to improve the quality of this process.

Ryzyko regulacyjne w koncepcji *Risk-based Regulation* (RbR)

Celem artykułu jest pokazanie roli ryzyka regulacyjnego w koncepcji *Risk-based Regulation*. Zyskała ona dominującą pozycję w procesach opracowania i implementacji regulacji sektora publicznego, a także była przedmiotem zainteresowań w branży finansowej. Istotne jest również przedstawienie tych propozycji rozwiązań, ograniczeń i słabości, które mogą być wykorzystane przez polskich regulatorów, jeśli ta koncepcja będzie zaakceptowana w ich pracy. Główną metodą zastosowaną w opracowaniu jest krytyczna analiza dorobku naukowo-badawczego ekonomistów angielskich, którzy stworzyli fundamenty tej koncepcji, a następnie konsekwentnie ją rozwijali. Zasadniczym wynikiem, jaki uzyskano, jest wykazanie, że słabym jej punktem jest pomiar ryzyka za pomocą metod jakościowych w stosunku do aktualnego dorobku teoretycznego finansów. Nie przedstawia się bowiem zasad doboru ekspertów ani pogłębionego uzasadnienia na ile prezentowane miary ryzyka są adekwatne do przyjętej definicji ryzyka regulacyjnego. Ponadto nie weryfikuje się ogólnych wymagań sformułowanych dla tego typu miar ryzyka, takich jak: niezawodność, porównywalność, niedwuznaczność itp. Mimo tych zastrzeżeń co do pomiaru ryzyka, wykorzystanie koncepcji w krajowej praktyce legislacyjnej jest nie tylko możliwym warunkiem poprawy jakości tworzonego prawa, ale wręcz koniecznością.